

Afstammelingen van de Polders

*Frauke Soetewey
The Double Look
2025*

voor de familie Soetewey en Van Bouwel

Masterproef
Afstammelingen van de Polders

Frauke Soetewey
fraukesoetewey@hotmail.com

The Double Look
Thierry Lagrange & Dimitri Vangrunderbeek

KU Leuven Faculteit Architectuur
Campus Sint-Lucas Gent

2025

Inhoud

<i>Inleiding</i>	7
<i>Scheldepolders</i>	9
<i>Artistiek- architecturaal onderzoek</i>	23
<i>Problematieken</i>	
<i>Landschap en omgeving</i>	25
<i>Stilstand van tijd</i>	29
<i>Schaal</i>	31
<i>Leed</i>	35
<i>Ik als Voyeur</i>	37
<i>Ik als Tekenaar</i>	
<i>Naratief</i>	67
<i>Elementen</i>	81
<i>Ik als ontwerper</i>	89
<i>Inleidend ontwerp: zaag en helm</i>	91
<i>Huis en Schoorsteen</i>	95
<i>Trap en kraan</i>	101
<i>Silo en tanks</i>	109
<i>Besluit</i>	117
<i>Referentielijst</i>	127

Inleiding

Ik, Frauke Soetewey, navigeer tijdens deze masterproef door het ontdekken van een familiegeschiedenis die me eerder nog onbekend was. Het horen over een kerk in de haven zette dit proces op gang, en hoewel die kerk me in eerste instantie aansprak door de absurde situatie waarin die zich bevindt, bleek later dat die veel meer betekenis draagt over mij maar vooral over mijn familie. Als afstammeling, die het verhaal zelf niet heeft meegemaakt, ga ik er met een afstandelijke maar tegelijkertijd toch heel persoonlijke manier mee aan de slag.

Het framework van de studio The Double Look kan je bij mij interpreteren als de nieuwe laag die ik creëer met deze bestaande context, als het duo van absurd en alledaags, als het duo van verstoord en verstorend.

“De erkenning van de grote traditie van de architectuur gaat gepaard met verachting voor de actuele situatie.”

Aldo Rossi

Scheldepolders

Context

Ten noorden van Antwerpen, waar de Schelde steeds breder wordt naarmate ze dichter bij haar uitmonding komt, bevinden zich de Scheldepolders. Een cultuurlandschap dat sinds de middeleeuwen vakkundig is drooggelegd waardoor de meest vruchtbare vette klei van Europa naar boven komt. “Op honderd hectare polder teelt men jaarlijks graan voor 417.000 broden, 580.000 kilo aardappelen, 200.000 kilo suiker, 179.000 kilo maïs en 46.000 zakjes uien.” (De Stoop, 2015, p.45)

De Scheldepolders bevinden zich aan beide kanten van de rivier, rechteroever en linkeroever. Maar op rechteroever blijft er niet meer veel over van die vette klei. Op een tiental velden na is dit gebied nu volledig havengebied.

In 1924 werd mijn oma, Maria Van Bouwel, geboren in Zandstraat nr. 13 te Oorderen, een van de vier polderdorpen op rechteroever. Vijf jaar later kregen alle inwoners van Oorderen te horen dat tegen de jaren '60 iedereen onteigend ging worden en dat het dorp plaats moest maken voor de uitbreiding van de haven van Antwerpen. Ook de dorpen Wilmarsdonck, Oosterweel moesten verdwijnen.

En later, in 1965, toen mijn vader, Jan Soetewey, drie jaar oud was, moest ook het geboortedorp van mij opa, Petrus Soetewey, onverwachts mee ten onder gaan. Lillo kwam plots vier meter onder de grond te liggen, onder het vuile slib uit de nieuwe dokken.

Mijn familie, en duizenden andere inwoners, verhuisden naar dorpen verderop. Te ver van de Schelde om nog op de polders te kunnen boeren.

Maar wat nog wel op plaats van zijn herkomst staat is onder andere de kerk van het dorp Wilmarsdonck. Al waakt de toren dan nu niet meer over zijn huizen en hoeves, maar over containers en fabrieken. De kerk liet men staan als enige restant van het dorp ter referentie voor de landmeters als nulpunt om de nieuwe haven uit te meten.

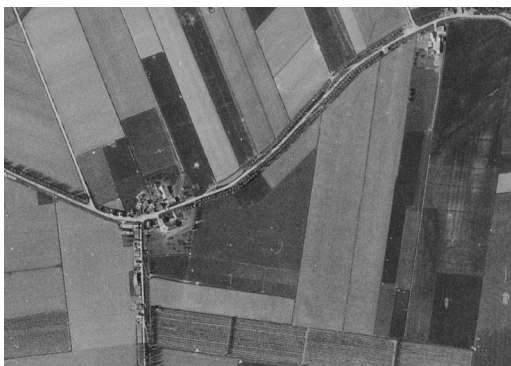
Ook van Oosterweel staat de kerk er nog, maar omringd door zijn omgeving die nu vier meter hoger ligt. Voor het maken van de nieuwe dokken spoot men al het zand dat uit de graafputten kwam op de vruchtbare polder, waardoor de hele omgeving plots vier meter hoger kwam te liggen.

De kerk van Lillo-Kruisweg heeft het dan weer niet overleefd, die is mee weggebaggerd en ligt nu midden in het nieuwe kanaaldok.

Of men heeft dingen verplaatst, zoals De Witte Molen, die naast het huis van mijn grootvader stond, die staat nu langs de Scheldelaan die de haven doorkruist. De schuur die vroeger naast het familiecafé stond in Oorderen staat nu naast het huis van mijn vader in Kapellen.

Er blijven dus slechts enkele restanten over van deze vroegere, alledaagse polderarchitectuur. Al de andere sporen van die architectuur zijn verlaten, afgebroken en ondergespoten. Maar wat kunnen deze restanten ons vertellen over hun omgeving, die zo drastisch is veranderd?

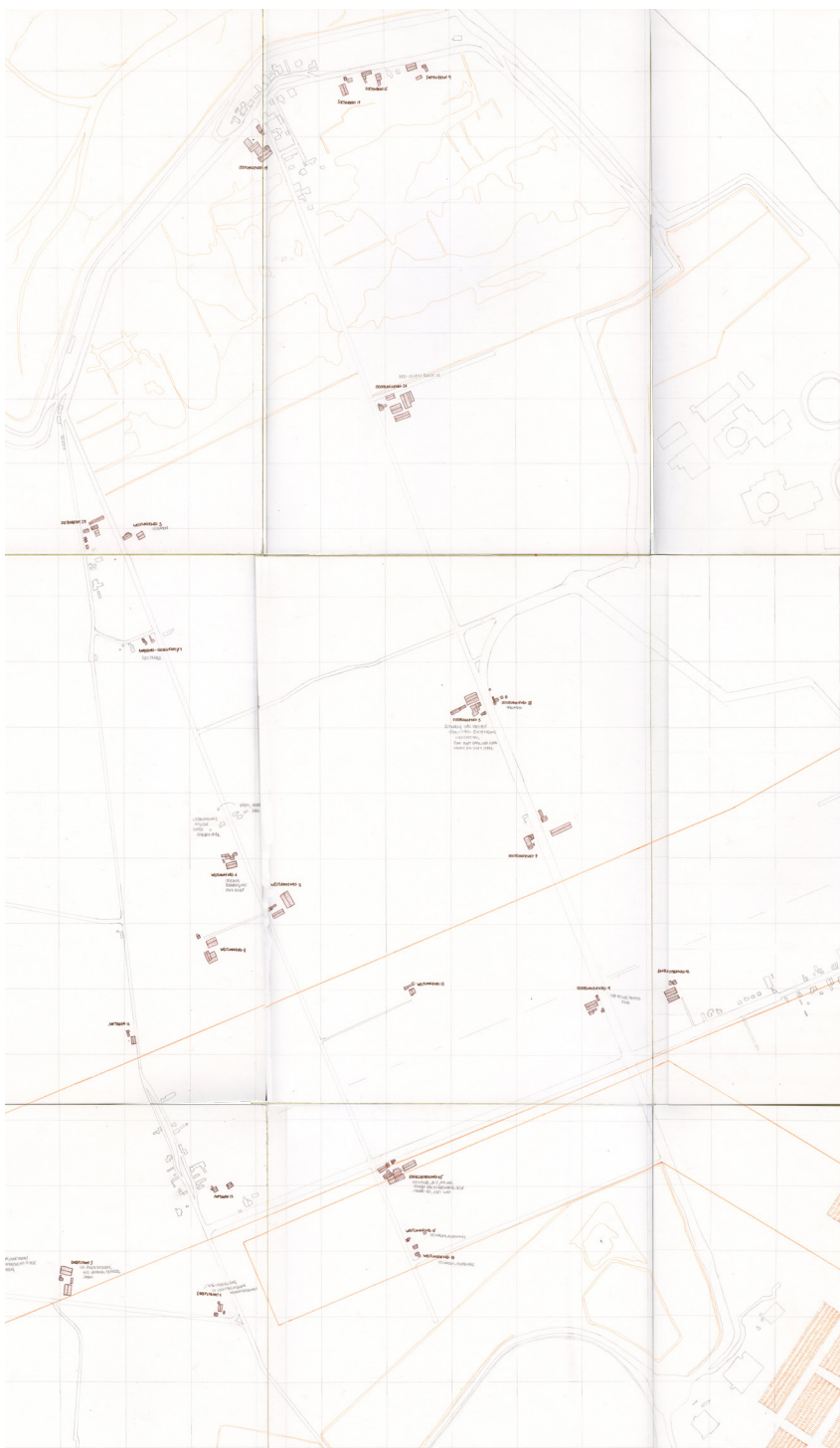
Ondertussen zet de geschiedenis zich voort, meer bepaald op de linkeroever van de Schelde, waar in de jaren '70 al boerderijen in Kallo werden onteigend, is er de afgelopen 30 jaar al onduidelijkheid over de verdere uitbreiding van de haven. Vooral het eerste plan voor het nieuwe Saeftinghedok, waarvoor het dorp Doel zou moeten wijken, heeft veel teweeggebracht. Opnieuw werd een dorp onteigend maar ook de gehele Doelpolder met een twintigtal boerderijen. Ondertussen mag het dorp Doel blijven, dankzij een nieuw plan, waarbij het dok een hoek maakt en eerder al in de polders terecht komt. In 2028 zou men aan de bouw beginnen, maar ondertussen staan sommige boerderijen al tientallen jaren te verkrotten en zijn de inwoners verjaagd. Een lange periode van onwetendheid heeft voor een stilstand van de tijd gezorgd in deze omgeving, een stilstand die ons terugbrengt naar de oude polderdorpen van rechteroever.

1971

2025

De Doelpolder met haar boerderijen en woningen die bedreigd werden door de havenuitbreiding.

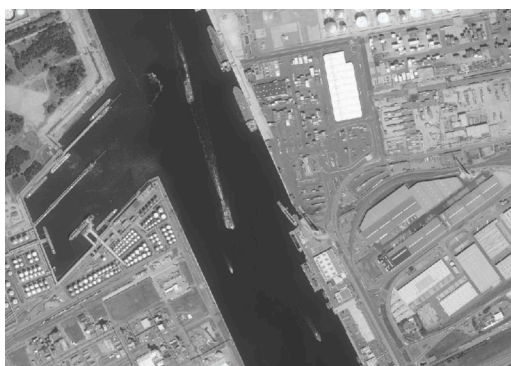

Regio van de Scheldepolders, voor de havenuitbreiding

Huidige situatie

Lillo Kruisweg

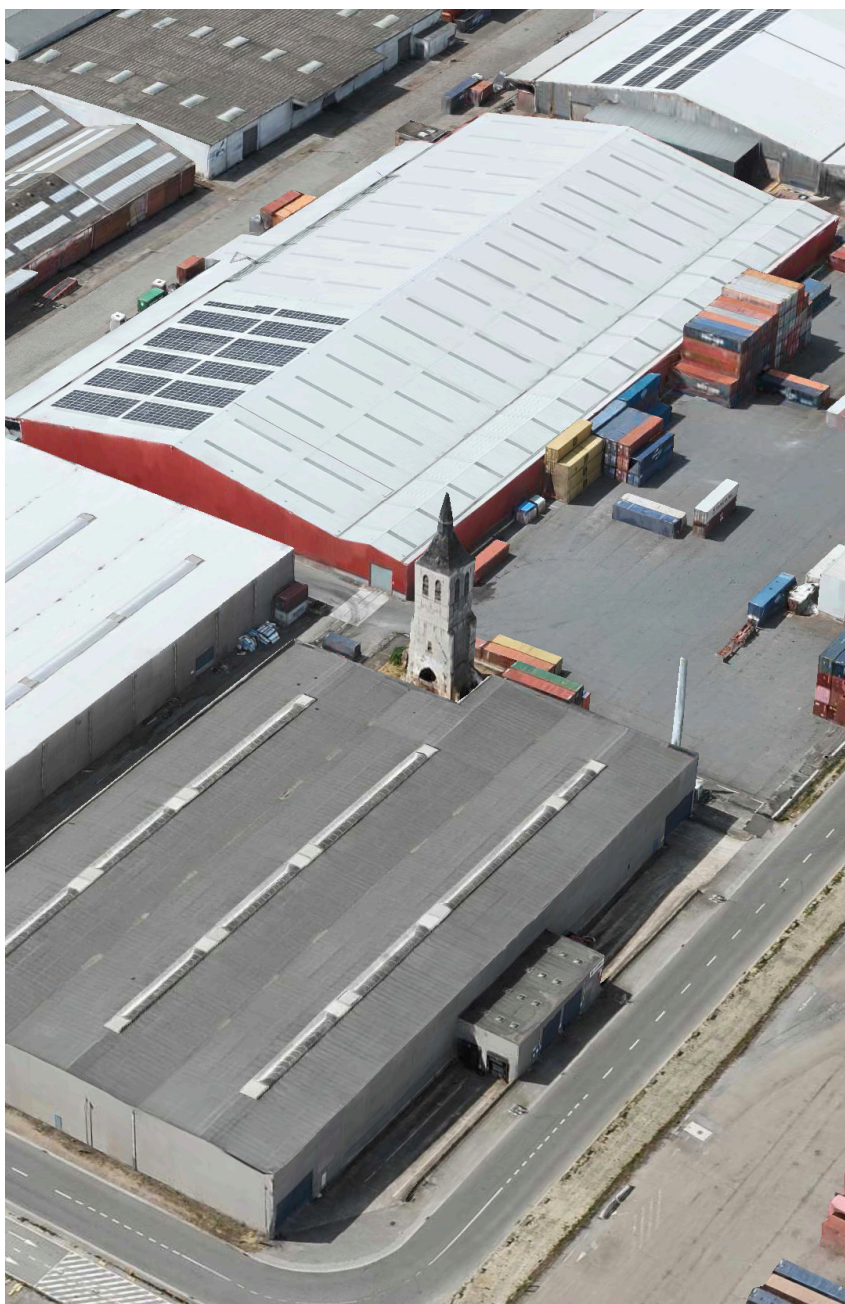

Wilmarsdonck

Schelddepolders

Oorderen

Oosterweel

Artistiek - architecturaal onderzoek

Methode

De alledaagse architectuur van de Scheldepolders staat in een omgeving die absurd is veranderd of zal veranderen. Hierdoor wordt deze alledaagse architectuur plotseling absurd, bevreemdend. Ik laat eerst de architectuur spreken en vervolgens gebruik ik de architectuur om te spreken, over wat zij heeft meegemaakt en de problematieken die deze geschiedenis teweeg heeft gebracht. Ik gebruik hiervoor architectuur die er momenteel nog is, voornamelijk op linkeroever, maar ik gebruik ook getuigenissen over architectuur van rechteroever, die er niet meer is. Ze ondervinden beide dezelfde veranderingen en hebben ons beide veel te vertellen.

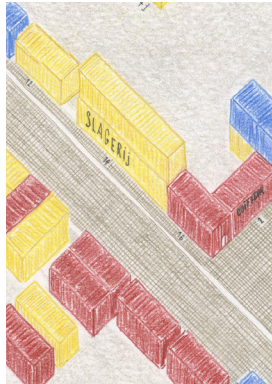
Mijn positie, ten eerste als afstammeling, maar ook als verschillende andere rollen die een drieluik vormen werd de leidraad doorheen dit project.

Ten eerste ik als voyeur. Ik onderzocht de hele historie van de polders door het gebruik van verschillende bronnen namelijk documentaires, gesprekken met mijn familie, musea bezoeken, private en publieke publicaties. Als vervolg ging ik ter plaatse ook een plaats innemen als voyeur. Ik bestudeerde plekken door op verschillende manieren te (blijven) kijken naar objecten en architectuur die nog bestaan.

Ten tweede ik als tekenaar. Ik liet de architectuur aan het woord door middel van het visualiseren van geschreven getuigenissen van inwoners en afstammelingen. Het tekenen werkt als een verwerkingsproces om vervolgens ermee aan de slag te gaan als ontwerper. En ten derde dus ik als ontwerper. Door middel van het ontwerpen geef ik kritiek op de situatie en zijn problematieken via de nieuwe ruimtelijkheid. Hierbij gebruik ik bestaande elementen in een ongewone combinatie.

Voyeur

Tekenaar

Ontwerper

Problematieken

Landschap en omgeving

We zijn omgeven door omgevingen van verschillende schalen: onszelf, de kamer, het huis, de stad, het landschap, ... (Georges Perec, 1998) Ze zijn één voor één een belangrijke factor in het vorm geven van ons leven en onze identiteit. Hoe we onze directe omgeving vormgeven is daar een directe uiting van.

Volgens Aldo Rossi zijn de stabiele eigenschappen van architectuur dan ook de “schepping van een voor het leven meer geschikte omgeving en esthetische intentionaliteit.” (Geert Bekaert, 1986, p.4). De onstabiele eigenschappen en tegelijkertijd onafscheidelijk van architectuur is de context waarin de architectuur staat, zijn omgeving, deze verandert continu en meestal geleidelijk, waardoor de architectuur mee evolueert.

Maar hoe gaat architectuur om met, in het geval van de Scheldepolen, een heel directe verandering van zijn omgeving, terwijl ze zelf blijft hoe ze is gecreëerd, in een andere context?

Voor architectuur is haar omgeving dus een belangrijke factor maar natuurlijk ook voor de mens. Meestal blijft een landschap voor het grootste deel hetzelfde gedurende meerdere generaties in een mensenleven. Daardoor draagt het sporen van onze voorouders die we erven via het landschap en altijd kunnen raadplegen. “Het zijn vooral de duur en de continuïteit die een landschap tot een drager van betekenissen maakt. Specifieke plekken zijn referenties voor mensen en zetten hun leven in een context.” (Chris De Stoop, 2015, p.228).

Architectuur maakt deel uit van het landschap, of beter gezegd, het staat er middenin. In het geval van rechteroever zijn de enkele restanten architectuur het enige wat overblijft van dat landschap. Die restanten worden extra beladen met het archief van betekenissen dat eerst verspreid was over een heel landschap. Maar het grootste deel van het archief is verloren gegaan.

De architectuur in de Doelpolder, op linkeroever, wordt continu geconfronteerd met de absurde architectuur van de haven op de achtergrond. Overal waar je gaat zie je aan de horizon een havekraan, containerschip, koeltoren of elektriciteitspyloon met op de voorgrond de traditionele boerderijen van de polders. In een achtertuin zie je een kadekraan een container in de lucht verplaatsen. Door een spleet in de muur van een oud schuurtje zie je een containerschip voorbijvaren. Boven het dak van een stal zie je de koeltorens wolken produceren. De voortgang van haar omgeving is daar dus niet meer te ontwijken.

Dit wordt benadrukt door de uitgestrektheid van het landschap. De velden zijn plat met aan de horizon een Scheldedijk die het land en de lucht visueel scheidt. In plaats daarvan is er nu een ‘leefbaarheidsdijk’, die wel 15 meter hoger is en de haven van de boerderijen scheidt.

Westelangeweg 15, Doel, Februari 2025

Polders van Lillo

Doelpolder, November 2024

Stilstand van tijd

De polderdopen van rechteroever zijn in 1965 verdwenen. Zij zijn dus tot dan kunnen mee evolueren met hun tijd en context, tot het nieuws van de afbraak daar een stop achter zette. Als we nu terugdenken aan de polderdorpen denken we dus aan de traditionele architectuur van de onverstoorde polderdorpen. Men woonde achter dijken, het dense dorp was een paar straten groot, er was nog geen lintbebouwing te zien, alle huizen hadden zadeldaken en er bestonden nog geen strakke egale gevels of appartementsblokken. Zo herinneren we ons die polderdorpen van rechteroever. Nu vinden we zo'n dorpen niet meer terug, omdat deze dorpen zijn ontwikkeld met hun tijd en context.

Maar op linkeroever in de Doelpolder lijkt het alsof die tijd heeft stilgestaan en geeft het ons een kans om terug te kijken naar die traditionele polderarchitectuur.

In 1987 kreeg Doel het eerste nieuws dat het zou moeten verdwijnen, maar tot op de dag van vandaag is Doel er nog steeds. Deze periode van bijna 40 jaar onzekerheid, heeft ervoor gezorgd dat mensen stopten met het verzorgen van hun huizen, waar ze tegelijkertijd zoveel liefde voor hadden. "Als er een dakpan van het dak waaide, gingen ze die er nog wel op leggen, maar waarom nog een raam witten als het binnen een jaar gesloopt zou worden?" zegt mijn vader. De architectuur evolueerde dus niet meer, net zoals rechteroever. Het verschil echter is dat die evolutie in linkeroever later is stopgezet waardoor er nog nieuwere huizen uit de jaren '60 te vinden zijn, zoals het huis van Ludwig Mussche (zie p.54).

Verder zijn de twee oevers zo gelijkaardig dat mensen als mijn vader en zijn zus Wis Soetewey de plek vermijden om dat het te hard doet denken aan de herkomst van hun ouders. De oude en vervallen boerderijen, de geur van de polderklei, boeren die hun velden nog bewerken en inwoners die stilaan wegtrekken. Geen enkele link te zien naar de hedendaagse context binnen de dijken, maar eenmaal kijkend naar die dijken zie je de allesverstoorder: de haven.

Maar de Doelpolder heeft juist de haven nodig om die stilstand van tijd te kunnen ervaren. Zonder de modernisatie van de maatschappij kunnen we niet 'terug' kijken naar een andere tijd met een andere context. Een stilstand van tijd van een plek wordt dus juist gecreëerd door een vooruitgaande omgeving.

"De erkenning van de grote traditie van de architectuur gaat gepaard met verachting voor de actuele situatie." (Geert Bekaert, 1986, p3). Zoals Rossi praat over de moderne architectuur, geldt dit ook voor het verlangen naar traditie in het menselijke leven. Traditie is iets heel persoonlijks, waardoor het vaak een hele emotionele zaak kan zijn. "Tradities dragen bij aan gevoelens van identiteit en verbondenheid en geven houvast en structuur. Dit is de reden waarom ze juist in tijden van ingrijpende veranderingen, bijvoorbeeld als gevolg van industrialisatie of natievorming, gekoesterd worden."

(Elpers, 2019, p.17)

Kerncentrale Doel, November 2024

Schaal

Schaal is hetgeen wat deze hele context absurd maakt. De schaal op de kaart, van een hele streek met vier dorpen die is ingenomen, van de haven van Antwerpen die de op een na grootste is van Europa en van nieuwe wegenstelsels die de hele haven doorkruisen. Maar ook vooral de schaal van de havenarchitectuur, van kadekranen van 92 meter hoog, elektriciteitspylonen van 160 meter hoog, koeltorens van 170 meter hoog en dokken van 250 meter breed en 2,5 km lang. Containerkades met een capaciteit van 7 miljoen containers worden opgebouwd in een gridstructuur alsof het een nieuwe stad is met avenues van kilometers lang. Of een transportmiddel van 400 meter lang dat langs de horizon beweegt en de kerktoren van Doel vergezelt.

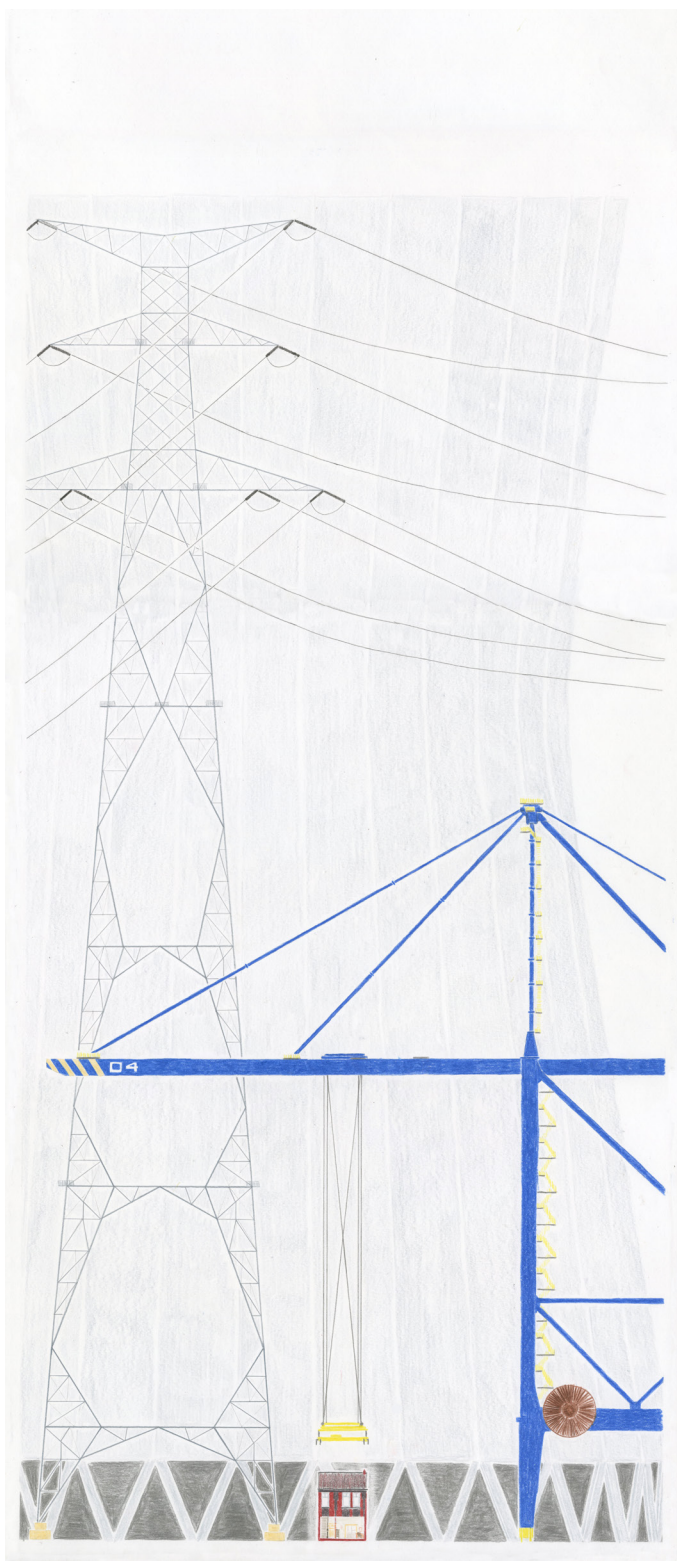
Maar ook van het menselijke, 4500 inwoners die zijn onteigend, een hele volksverhuizing, met ieder zijn persoonlijk leed van het achterlaten van zijn herkomst.

Om deze immense schaal samen te zien met de kleine schaal van het alledaagse leven, zoals oude huizen, een rommelkot in een boomgaard, of het tafereel van een man die zijn bomen snoeit en erna een koffiepauze houdt en zijn boterhammen opeet.

Die alledaagse schaal wordt in de Doelpolder steeds geconfronteerd, visueel, of mentaal, met de schaal van het absurde.

De koeltorens die plots tevoorschijn komen in de reflectie van een raam als je naar binnen kijkt in de living. Containers die plots tevoorschijn komen al kijkend door een spleet in de muur van het rommelkot. Of het geluid van Ludwig die zijn bomen snoeit met op de achtergrond het zware continue geronk van de dokken te horen.

Deze absurde grote schaal, die de kleine schaal van architectuur overheerst en zo nietig laat voelen, is wat mij aanzette om nu juist die kleine schaal aan het woord te laten, want ze heeft zo veel te vertellen. Ze vertelt het verhaal van de poldercultuur en van mijn familie.

10 m

Het vroegere General Motors, en Oorderen.

De Zandstraat die terug werd opgegraven.

Leed

Mijn oma is geboren in Zandstraat nr.13 in Oorderen. Haar wiegje kwam vier meter lager te liggen, onder een gigantische autoparking van de fabriek General Motors in de haven. General Motors vertrok in 2010 uit Antwerpen en de fabriek en parking werden gesloopt. Tijdens die sloopwerken vond men tussen de funderingen de oude muren van de huizen van Oorderen terug, meer bepaald de huizen van de Zandstraat. De plek van het wiegje van mijn oma staat net wel of net niet op de getoonde afbeelding.

Dit is slechts één getuige van een inwoner die het drama van de situatie toont, maar zo zijn er nog duizenden andere inwoners met elk hun eigen verhaal over hoe zij hun woonplek hebben moeten achterlaten. Het gaat over een trauma dat meerdere generaties meegaat. Zoals mijn vader de liefde voor de polders heeft meegekregen van zijn ouders en veel liever op die polders zou willen boeren dan in de kerncentrale van Doel te werken.

Ik als Voyeur

Drieluik

Als voyeur startte ik mijn onderzoek met verschillende bronnen. Ik keek documentaires, las een dagboek en andere boeken en zocht naar oude foto's van de verdwenen dorpen. Maar vooral onderzocht ik vroeger en nu, aan de hand van architectuur en kaarten. Ik onderzocht van elk restant die er nu nog is in welke omgeving deze oorspronkelijk stond en zijn omgeving nu. Dit was een lang en intens project, om telkens terug nieuwe info te ontdekken en een zwaar hart te voelen door mijn, eerder afstandelijke maar toch, connectie.

Vervolgens bekeek ik ook architectuur door er naartoe te gaan. De meest toegankelijke architectuur is die van de Doelpolder. Daar vond ik de meeste aangrijpingspunten.

Als voyeur bezocht ik een erf met twee huisjes en een connecterende boomgaard. Eerst bestudeerde ik de architectuur en zijn relatie tot zijn omgeving. Later kwam er ook mijn positie bij als voyeur tegenover de vroegere inwoner van een van die huizen, Ludwig Mussche, die nog steeds de boomgaard komt onderhouden.

De twee huisjes op Westelangeweg 15 en 17 zijn sinds 2011 onteigend. Het linkse huis was van de moeder van Ludwig en het rechtse van Ludwig en zijn gezin. Hij heeft er altijd gewoond, tot hij op zijn 70 jaar weg moest. De huizen staan nu leeg en vervallen stilletjes aan. De boomgaard komt Ludwig echter nog steeds paar dagen per week met veel liefde onderhouden. Het is dan niet meer van hem maar hij 'mag' het nog komen onderhouden. Hij dwaalt daar nog als een soort spook rond, op zijn vroegere erf.

Ernaast, op Engelsesteenweg 65, ligt een boerderij die ook al twee jaar is onteigend. Het huis is niet meer bewoond maar de boerderij wordt nog gebruikt. Er staat nog een schuur vol materiaal en tractoren. Maar er staat ook een schuur met een heel ander situatie: een oude varkensstal die nu alle dramatiek ondervindt van het verhaal. Geen varkens meer, alle isolatieplaten van het dak liggen op de grond en het stoffige licht maken het een schrikwekkende scene.

Ik bekeek en ontdekte steeds nieuwe realiteiten.

Doelpolder

Ik als Voyeur

Doel, november 2024

Zoetenberm, Doel, november 2024

Oostlangeweg, Doel, november 2024

Dreefstraat, Beveren, april 2025

Zoetenberm, Doel, november 2024

Doel, april 2025

Dreefstraat, Beveren, november 2024

Prosperpolder, november 2024

Dreefstraat, Beveren, november 2024

Oud Arenberg, februari 2025

Doelpolder, februari 2025

Westlangeweg 15 en 17: de twee huisjes

Ik als Voyeur

februari 2025

april 2025

februari 2025

februari 2025

november 2025

maart 2025

maart 2025

maart 2025

februari 2025

april 2025

februari 2025

februari 2025

Engelsesteenweg 65: de boerderij

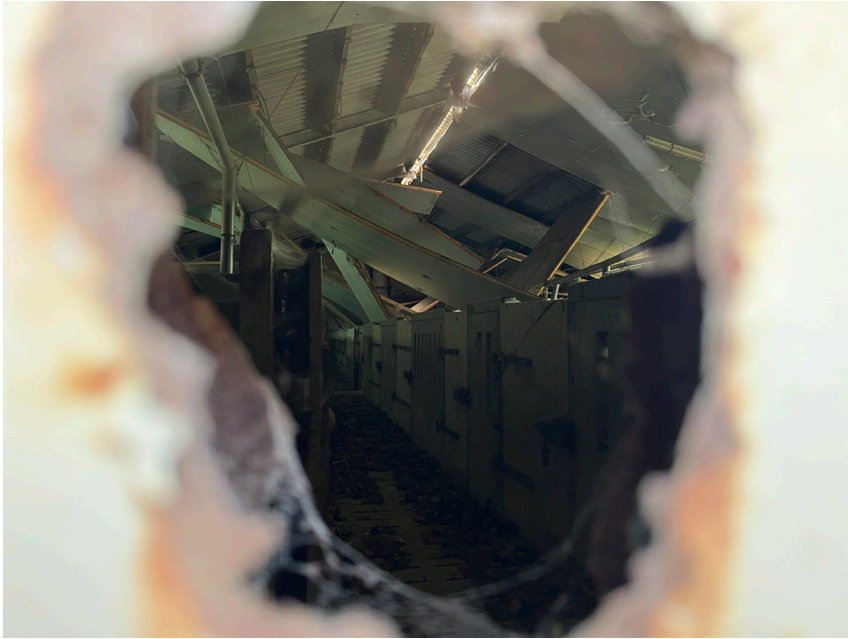
Ik als Voyeur

februari 2025

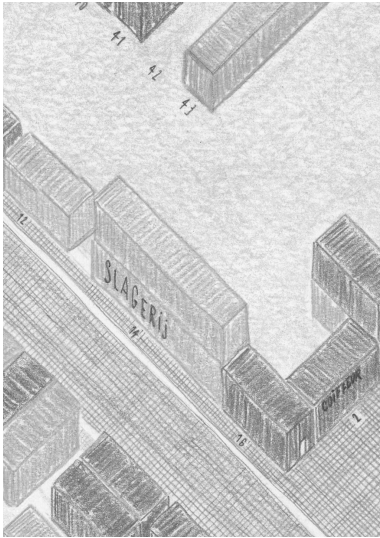
april 2025

april 2025

april 2025

Ik als Tekenaar

Drieluik

Narratief

Filmregisseur Roy Andersson maakt films over het leven van de mens. Het zijn alledaagse taferelen die afgewisseld worden door absurde gebeurtenissen die de miserie en tristesse van het leven tonen. Daarbij laat hij de mens altijd aan het woord. De monologen zijn steeds puur feitelijk en niet diepgaand, maar door de context en scenografie wordt het juist zeer emotioneel beladen.

Hoe hij de mens aan het woord laat over zijn verleden, is mijn doel om de architectuur aan het woord te laten. Bij het bekijken van de architecturale restanten had ik steeds het gevoel alsof ze zich verloren voelden te midden van hun omgeving. Dit wou ik omzetten in visuele beelden. Hierbij gebruik ik getuigenissen die ik vind in bronnen als boeken, een dagboek van een nicht van mijn vader, maar ook gesprekken met en een gedicht van mijn vader.

De beeldenreeks vormt samen een geheel narratief dat het verhaal van de restanten vertelt. Elks vertellen ze een verhaal over een ander stuk architectuur. Zoals het verhaal van familie café T’Kruiske, dat plots midden in een woestijn kwam te liggen.

Het tekenen van de beelden werkt als een eerste persoonlijke filter, om later over te gaan naar het ontwerpen. Maar ook “door te tekenen onthult men onderliggende verhalen van een ruimtelijke realiteit” zegt Wajiro Kon. Men moet aandachtig kijken naar een ruimte om het te tekenen en keuzes maken in wat belangrijk is.

Langs de andere kant werkt het tekenen ook helend. De beelden zijn in A2 formaat en desondanks de grote schaal, wou ik niet het detail van de kleine schaal erin verliezen. Aandacht besteden aan het detail vertelt juist hoe groot die nieuwe schaal van de haven wel niet is. Het vergde dan wel veel tijd om dit detail handmatig weer te geven, maar deze tijd diende als verwerking. Ook al sta ik zelf redelijk ver van het trauma, kon ik via het tekenen mijn persoonlijke verwerking uiten. “Door te tekenen creëer je op papier een nieuwe ruimtelijkheid die nieuwe mentale ruimte biedt.” (Demuynck, Eva. 2024)

In de meeste shots van Andersson staat het personage centraal, kijkend naar de camera, met zijn omgeving op de achtergrond. Ik gebruik diezelfde compositie maar dan met de architecturale restanten als centrum in combinatie met het gebruik van architecturale tekeningen zoals een snede of axonometrie.

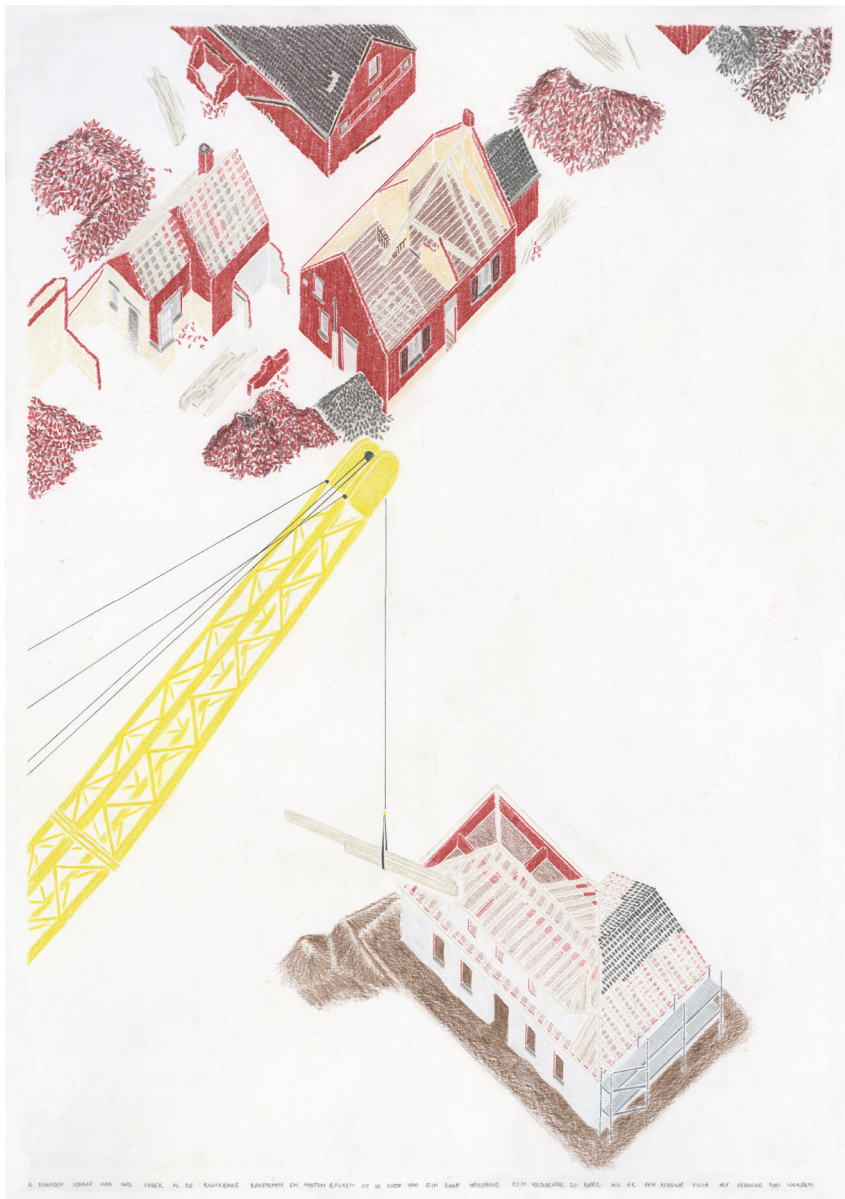
World of Glory, Roy Andersson, 1991

We wonen in de woestijn, tussen het opgespoten zand en vrachtwagens die af en aan rijden om de grote havenwerken voor te bereiden. Rien noemt het de Sahara, maar volgens Lowie lijkt het meer op de Gobiwoestijn.

Marlies van Bouwel

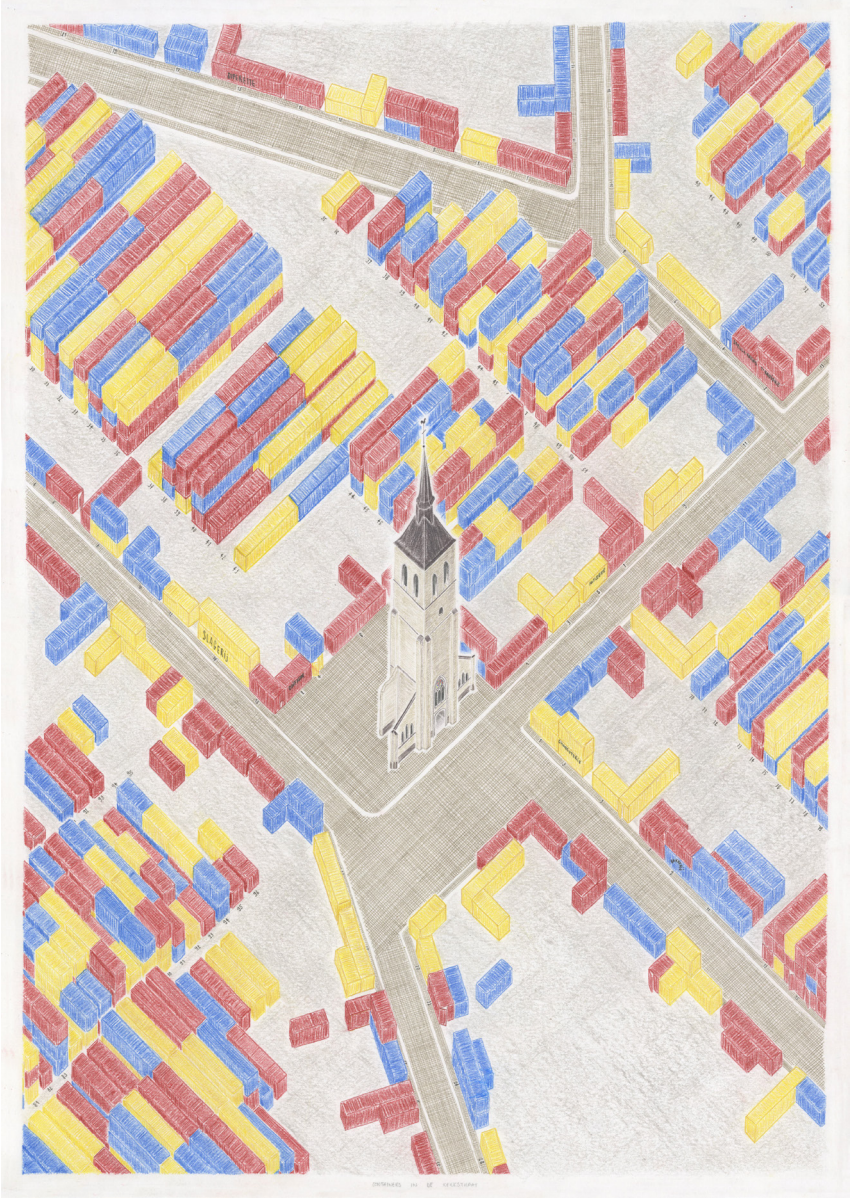
Al maanden vooraf had ons vader al de bruikbare bakstenen en houten balken uit de sloop van zijn dorp opgespaard. Ruim voldoende, zo bleek, als er een nieuwe villa mee gebouwd kon worden.

Aertssen

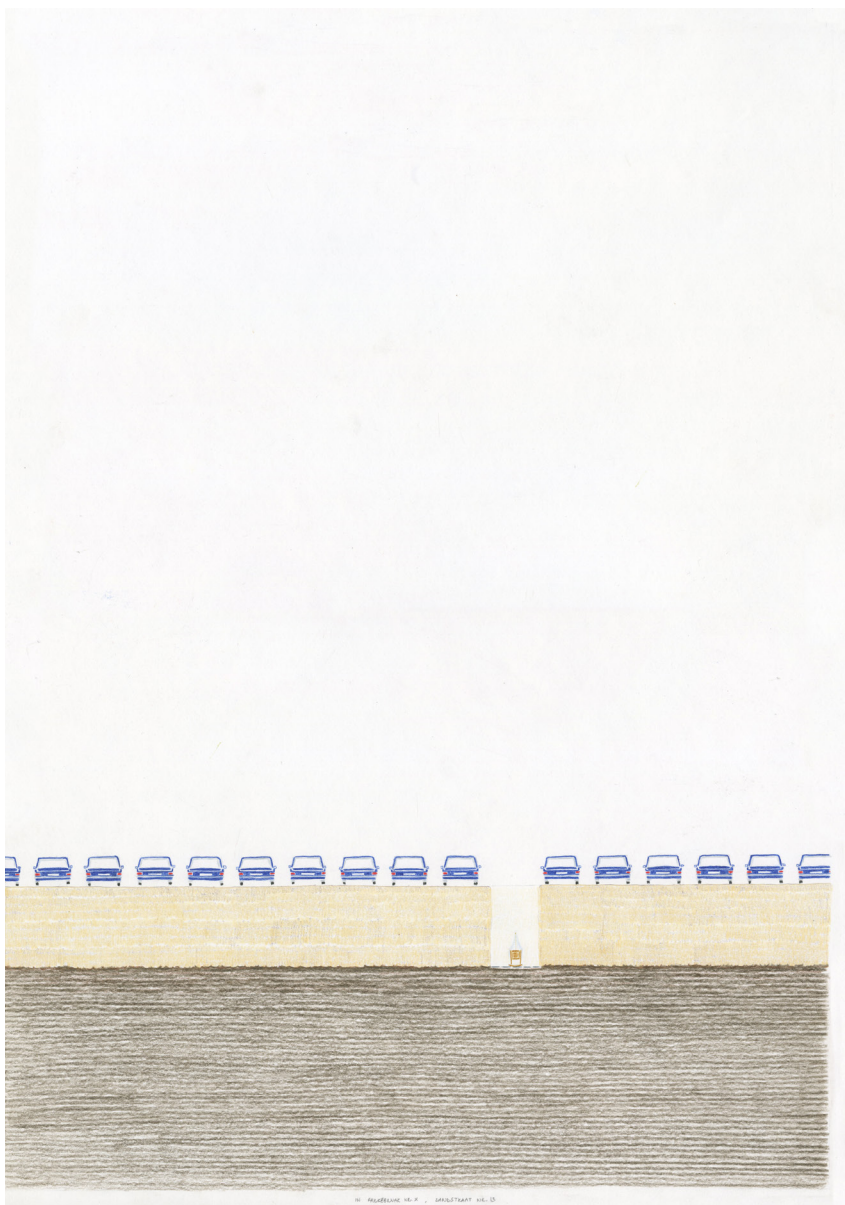
Containers in de Kerkstraat

Albert De Vree

Vier meter lager ligt de wieg van ons moeder, in parkeervak nr. x, Zandtstraat nr.13

Jan Soetewey

Zeven meter lager ligt waar het voor ons begon
Waar het algemeen belang, dat van enkelen overwon

Zeven meter lager zit verborgen voor wie het ziet
Een duizenden gemeten groot, maar stil en onverteerd verdriet

Zeven meter lager is waar dat alles zit vergroeid
De wortels van een fier geslacht, vakkundig uitgeroeid

Zeven meter lager hing de reuk van vette pas geploegde polderklei
Die is veel sterker dan die van paarden of klapzand op de hei

Zeven meter lager werden zovelen uitzichtloos ontheemd
Hun leven in de polders is hen voorgoed, en vakkundig ontvreemd

Zeven meter lager, wat leek het werk Gods
Nu vaart de hele wereld door het voorwerp van onze trots

De jongste telgen in de lijn voelen niet de pijn om wat daar was beneden
Zij hebben het nooit gezien, zij hebben niet geleden

Maar die weeë zilte reuk van zware pas geploegde polderklei
Die veel sterker is dan paardenzweet of klapzand op de hei
Omdat vandaag alles onvoorwaardelijk anders moet
Die reuk die kleeft voor het leven, die reuk hebben zij van mij te goed.

Jan Soetewey

Architecturale elementen

Objecten op de lunchtafel

Elementen

De Modernology van Wajiro Kon gaat over het documenteren van getuigenissen van tradities die zullen of mogelijk zullen verdwijnen ten gevolge van modernisatie. Hij tekent daarbij architecturale tekeningen van ruimtes waar mensen in wonen en de objecten die hij daar vindt. “De intieme details van alledaagse objecten zijn belangrijk in de ruimtelijkheid van het dagelijkse leven.” zegt Wajiro Kon.

Vertrekkend hieruit begon ik niet alleen te kijken naar restanten van architectuur maar ook naar objecten die ik terugvond.

“Objecten konden bepaalde herinneringen oproepen en de manier waarop mensen de ruimte ervaren, beïnvloeden.” zegt Aldo Rossi. Het zijn, net zoals landschappen, dragers van betekenis. Objecten kunnen herinneringen oproepen en beïnvloeden mee de manier waarop de mens een ruimte ervaart.

Rossi gebruikte tegelijkertijd objecten en architectuur in zijn tekeningen. Ze zijn beide dragers van betekenissen en herinneringen. Door ze samen te tekenen en te spelen met schaal gaf hij het ‘collectief geheugen’ van de stad weer.

Aan de hand van deze theorieën stileerde ik elementen uit de context. Die elementen zijn aandachtig gekozen naarmate ze belangrijk zijn voor het vertellen van het verhaal. Het is een combinatie van architectuur van beide schalen zoals de koeltorens en het rommelkot, maar ook objecten zoals een koekpapiertje.

Door ze allemaal samen te zetten in een tafereel waarbij ik speel met schaal en licht, worden ze allemaal verbonden met elkaar in een nieuwe realiteit die het verhaal samenvat. Tegelijkertijd gaat het tafereel werken als een nieuw surrealistisch landschap.

Westlangeweg 17, Doel, april 2025

Westlangeweg 15, Doel, april 2025

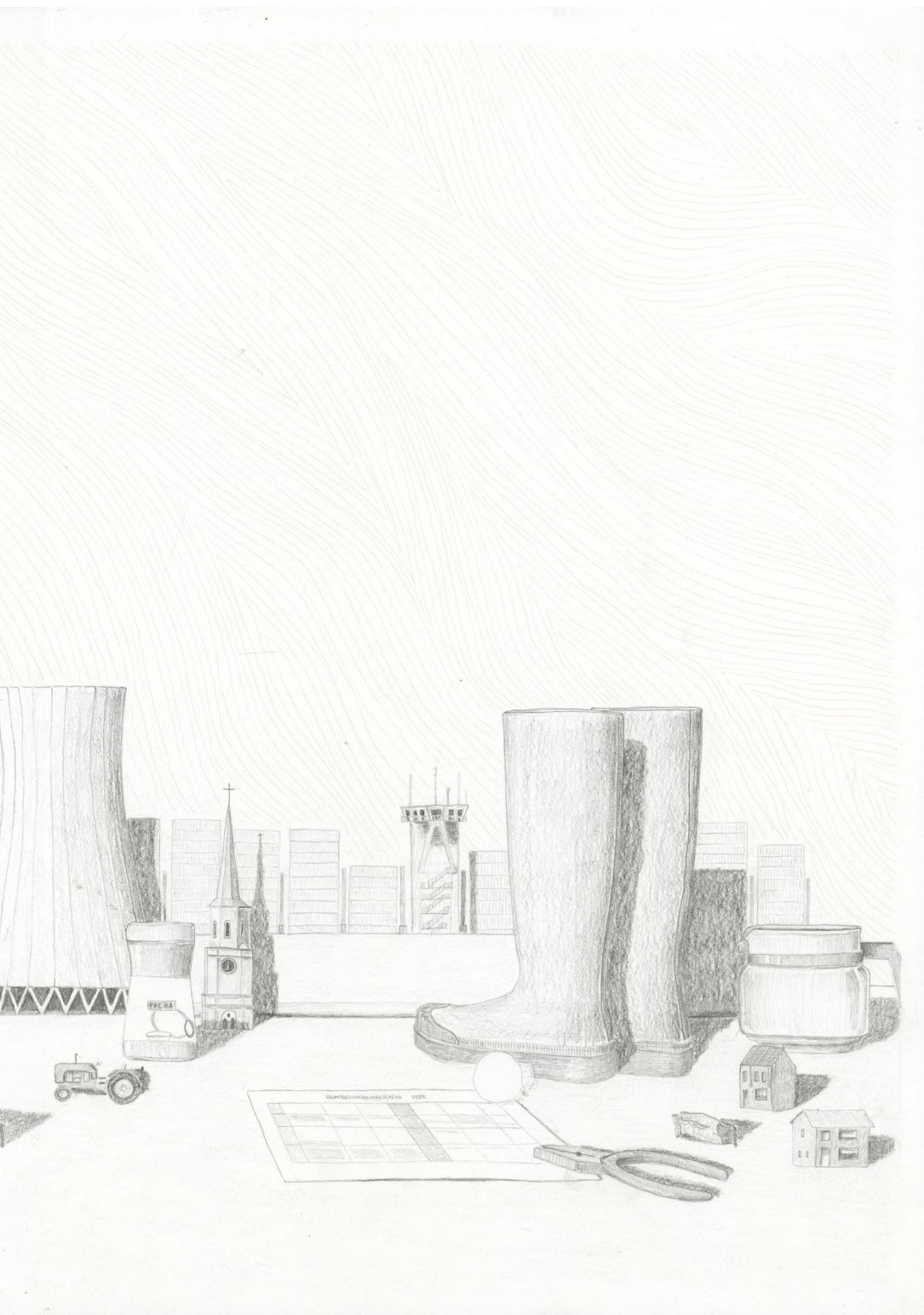

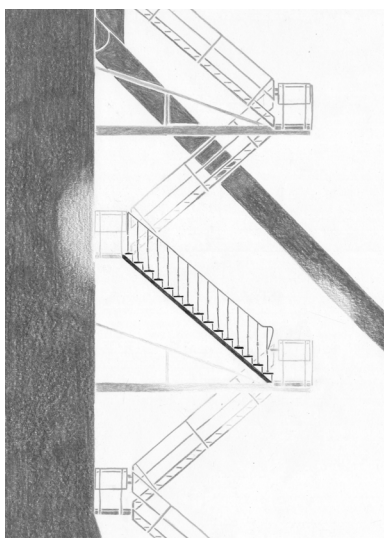
Westlangeweg 15, Doel, april 2025

Westlangeweg 15, Doel, april 2025

Ik als Ontwerper

Drieluik

Als laatste deel neem ik de positie in van ontwerper. Na het tekenen en de architectuur te laten spreken, wil ik de architectuur nu gebruiken om te spreken. Als doel heb ik een provocerend ontwerp dat te maken die de problematieken van de situatie duidelijk maakt op vlak van architectuur. Door elementen uit het tafereel van de twee schalen te combineren, ontstaat er een spanningsveld, een spanning tussen traditie en modernisatie, klein en immens, alledaags en absurd.

Door de eerder simpele actie van twee elementen naast elkaar te zetten of te vervangen, wordt de context van de twee voor beide bevreemdend. Nu ervaart ook de architectuur van de grote schaal dit bevreemdend gevoel.

De ontwerpen vatten het artistiek-architecturaal onderzoek samen. Mijn info die ik heb opgedaan als voyeur zit erin, het narratief van de architectuur zit erin, en het belang van elk element. De ontwerpen maken mijn positie die ik inneem als uitlokkend architect duidelijk, waarbij ik mijn rugzak van de context draag.

De combinaties zijn eenvoudig, puur een combinatie, maar net zoals het verzetsmonument in Segrate van Rossi zal het met zijn analogieën, de betekenissen die de architectuur draagt, een andere wereld oproepen, het kan een verdwenen wereld zijn maar ook naar een nieuwe wereld (Geert Bekaert, 1986, p.9). De bestaande elementen dragen geschiedenis en verzamelen kennis.

Door de ontwerpen in hun omgeving te zetten, wordt men meer bewust van die omgeving. Het architecturaal ontwerp zal werken als apparaat om actief te kijken naar de omgeving en bewust te worden van de veranderingen. Doordat het een bevreemdende combinatie is, laat het zich niet integreren in die omgeving, net zoals het Teatro Del Mondo van Rossi (Geert Bekaert, 1986, p.16)

De radicale ontwerpen creëren elk een non-standaard gebruiker doordat ze opzettelijk het gedrag van de gebruiker gaan beïnvloeden. Aan de hand van het nieuwe gebruik van het ontwerp kan je de reactie aflezen die ik wil uitlokken.

Kortom, ik speculeer over nieuwe ruimtelijke narratieven die voortkomen uit het creëren van ruimtelijke provocaties. De narratieven zijn fictief.

Westlangeweg 15, Doel, april 2025

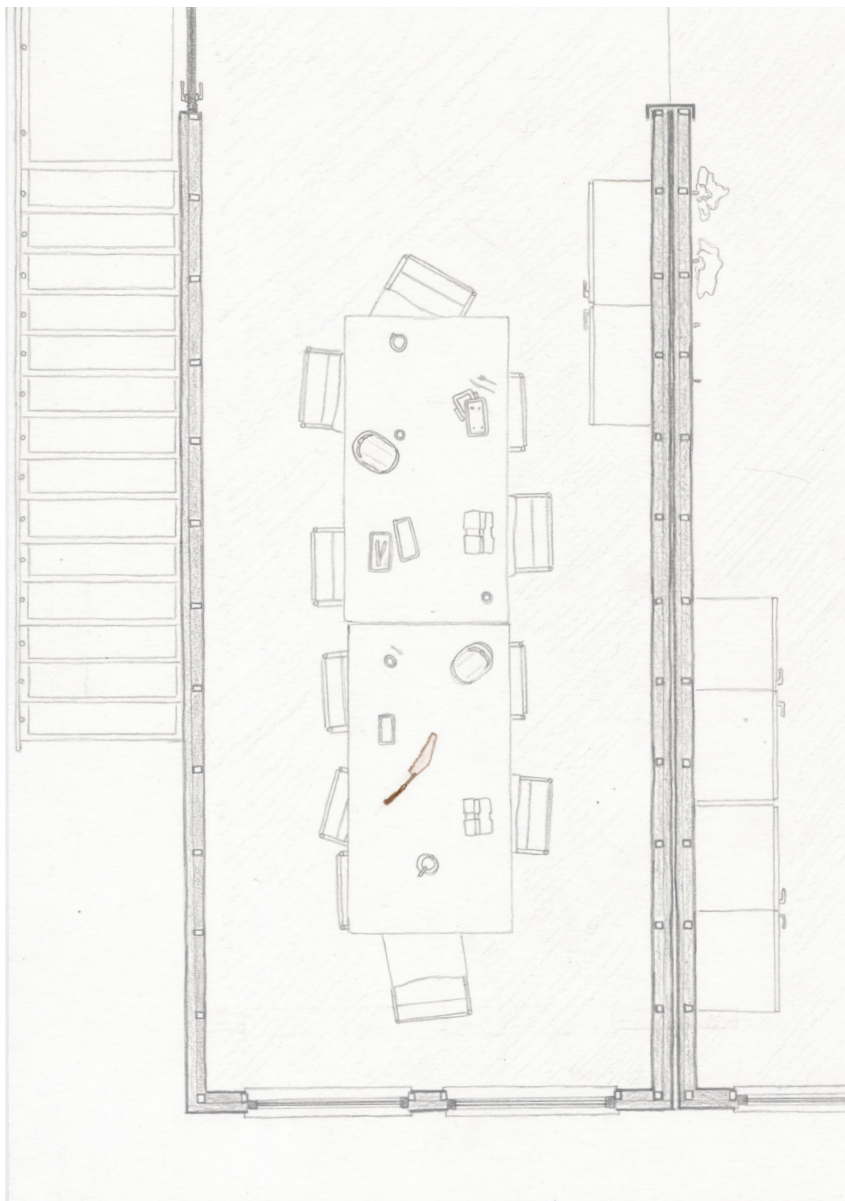
Inleidend ontwerp: zaag en helm

Als overgang van het tekenen naar het ontwerpen met architectuur, ontwerp ik eerst met objecten om mijn ontwerptheorie duidelijk te maken.

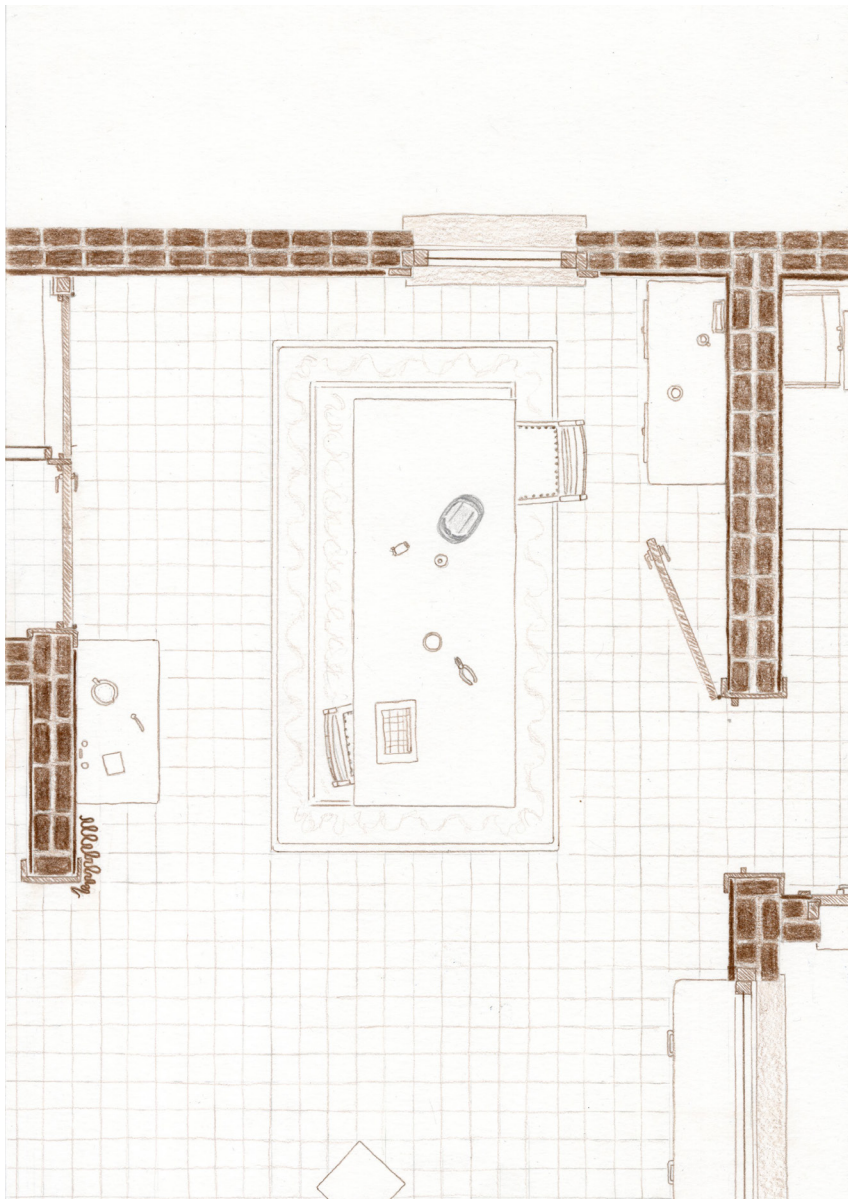
Ik leg de helm van de havenarbeider op de lunchtafel van Ludwig.
En ik leg de handzaag van Ludwig op de lunchtafel van de havenarbeiders.

Twee objecten die normaal in een andere omgeving liggen worden nu verwisseld, waardoor het object extra opvalt, maar ook de omgeving.
Door de schaal van de polder en de haven te combineren, wordt de bevreemding duidelijk, die nu ook de haven gaat ervaren. De polder was al bevreemd maar de ontwerpen lichten de problematieken van die bevreemding nu radicaal uit.

Het zaagje wordt genegeerd. Het verplaatst elke lunchpauze een paar centimeter, tot het in de kast belandt. Wat kan je zelfs doen met een handzaag in de haven?
De Helm is voor Ludwig nog maar eens een herinnering aan de verstoring, waar hij geen nood aan heeft.

1 m

1 m

Huis en schoorsteen

Het eerste ontwerp is de combinatie van het huis van de moeder van Ludwig samen met de industriële schoorsteen van Bayer. Dit is misschien het ontwerp dat de meeste betekenis en gevolgen te weeg brengt door zijn simpele combinatie.

In het huisje staat een kacheltje in de woonkamer met een halfronde schouw. Deze is verbonden met de schoorsteen die een kleine meter boven het dak komt steken. Die schoorsteen vervang ik door de 100 meter hoge schoorsteen van de zilveren fabriek van Bayer, die verneld wordt in het dagboek van Marlies van Bouwel: “Elke dag zie ik de schoorsteen van de zilveren fabriek een paar meters groeien, elke dag een letter, zo zie ik dat.”

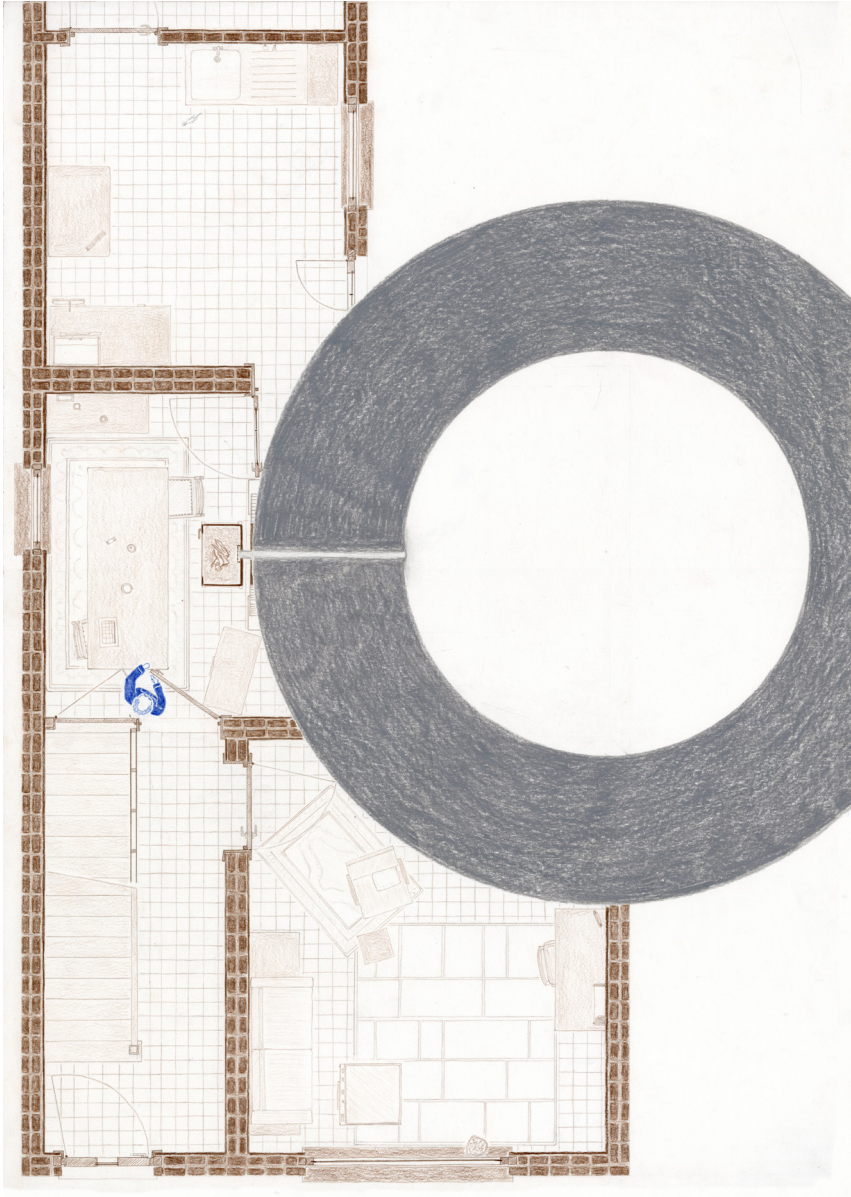
Het kacheltje wordt aangesloten op de schoorsteen zodat deze nog steeds zijn functie behoudt. Maar het hele plan van het huis wordt verstoord, net zoals de polders worden verstoord door de haven. De woonkamer wordt gehalveerd en overheerst door de schoorsteen. De deur naar de keuken wordt slechts 30 cm breed. De doorkijk door het huis via de ramen is er niet meer. De kleine slaapkamer boven wordt nog kleiner door de nieuwe ronde muur. Kortweg, de schouw houdt geen enkele rekening met het bestaande huis, net zoals de haven met de polders geen rekening houdt.

Ik laat Ludwig er terug inwonen als gebruiker. Zijn wonen wordt totaal belemmerd. Douchen in een badkamer waar het binnenregent door het dak dat is ingestort tijdens de leegstand. En om naar de woonkamer te geraken moet hij een deur gebruiken die botst tegen de eettafel doordat de woonkamer te klein is geworden.

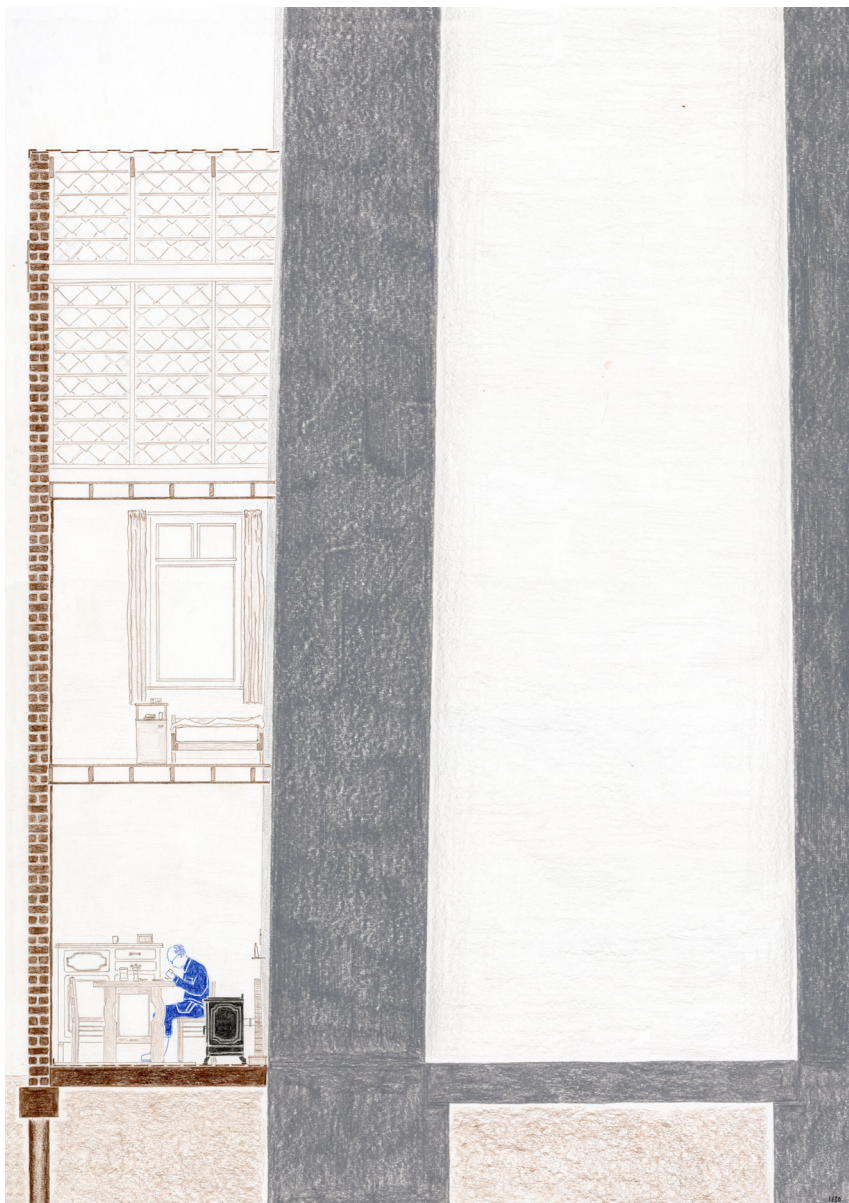
Maar de schoorsteen brengt ook in de buitenruimte zijn gevolgen. Waar eerst de polders op linkeroever voorlopig alleen direct werden verstoord aan de horizon, komt er nu ook plots een stoorzender in de polders. Het valt extra op door het uiterst vlakke polderlandschap.

1 m

1 m

Trap en kraan

Het volgende ontwerp is de combinatie van een bestaande huiselijke trap uit de polders en een kadekraan uit de haven.

De kadekraan wordt bestuurd vanuit een cabine die op 70 meter hoogte hangt. Om daar te geraken is er wel een liftje, maar om op het hoogste punt van de kraan te komen moet je de trap nemen. De kraan is bedekt met ijzeren trappen met gele railings. Een van die trappen vervang ik door de trap uit het huis van Ludwig, die in tegenstelling tot de industriële trap gedetailleerd is en huiselijkheid draagt. De alledaagse trap heeft houten tredes, metalen stangen als trapleuning met gouden messing details en een groen plastic handrailing.

Door de combinatie wordt het verschil in schaal van het alledaagse en het absurde nogmaals duidelijk. Men gaat niet de moeite steken om dezelfde huiselijke detaillering te maken in een trap die 138 meter moet bereiken. En zo'n trap komt honderden keren voor in de haven.

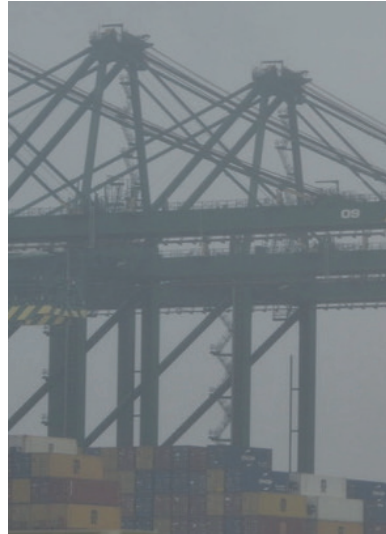
Het kleine trapje wordt nietig tussen de honderden grijs gele tredes.

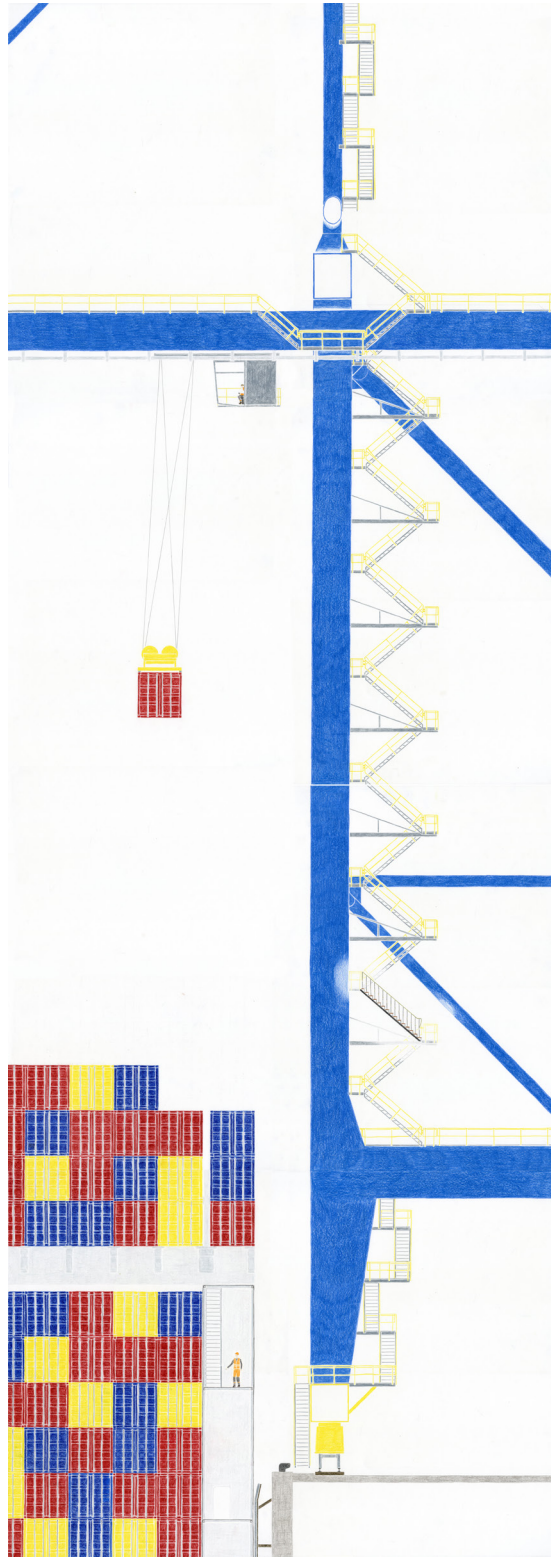
De structuren die voortkomen uit de modernisatie worden geconfronteerd met de trap die traditie draagt, dezelfde traditie die werd verstoord door die modernisatie.

De gebruiker, de havenwerker, wordt met de combinatie geconfronteerd doordat hij niet gewend is om een huiselijk stuk architectuur te zien in zijn werkomgeving.

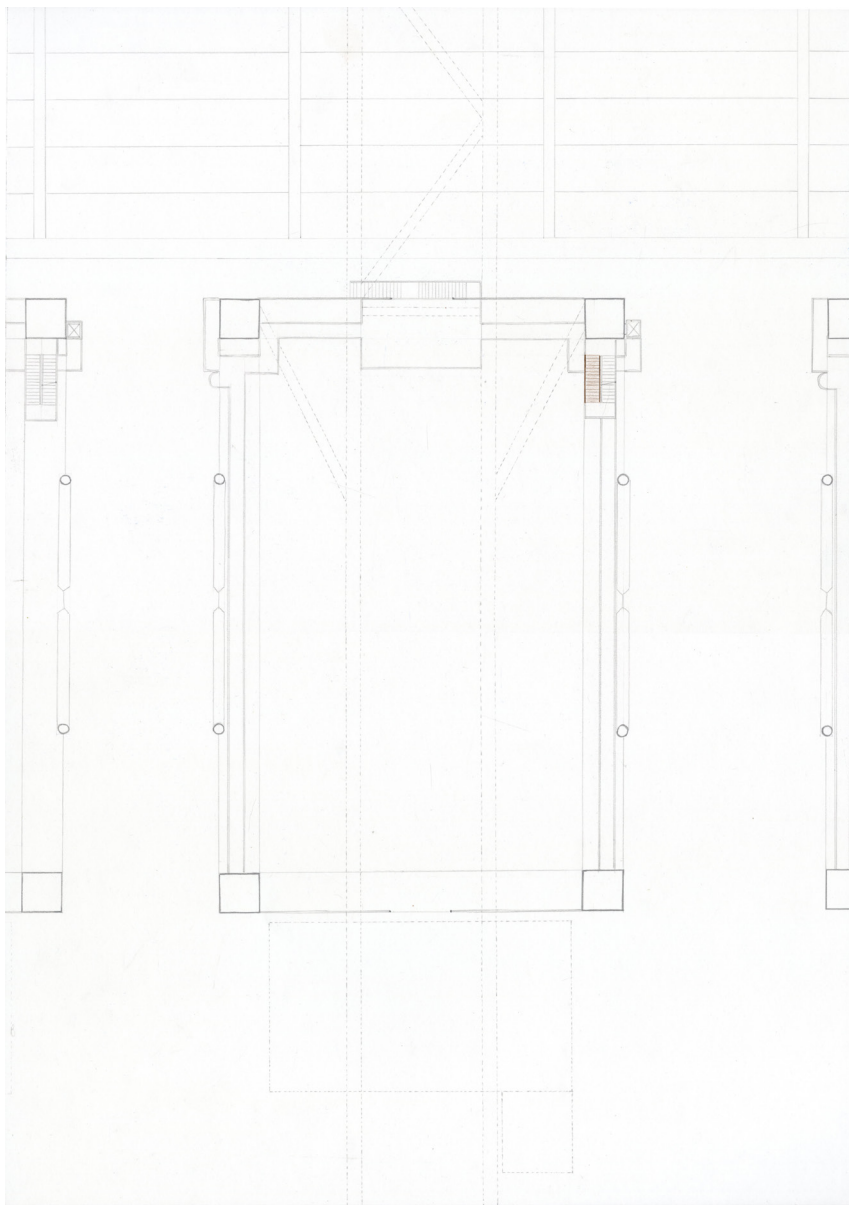
Zo werkt het op visueel vlak maar ook op akoestisch vlak zit er een verschil. Op een bepaald moment gaat de havenwerker over van het galmend metalen geluid van elke trede naar een dof, stevig klinkend geluid van het hout. Hij gaat over van een dunne ronde railing naar een andere handgreep voor de brede platte railing van de poldertrap.

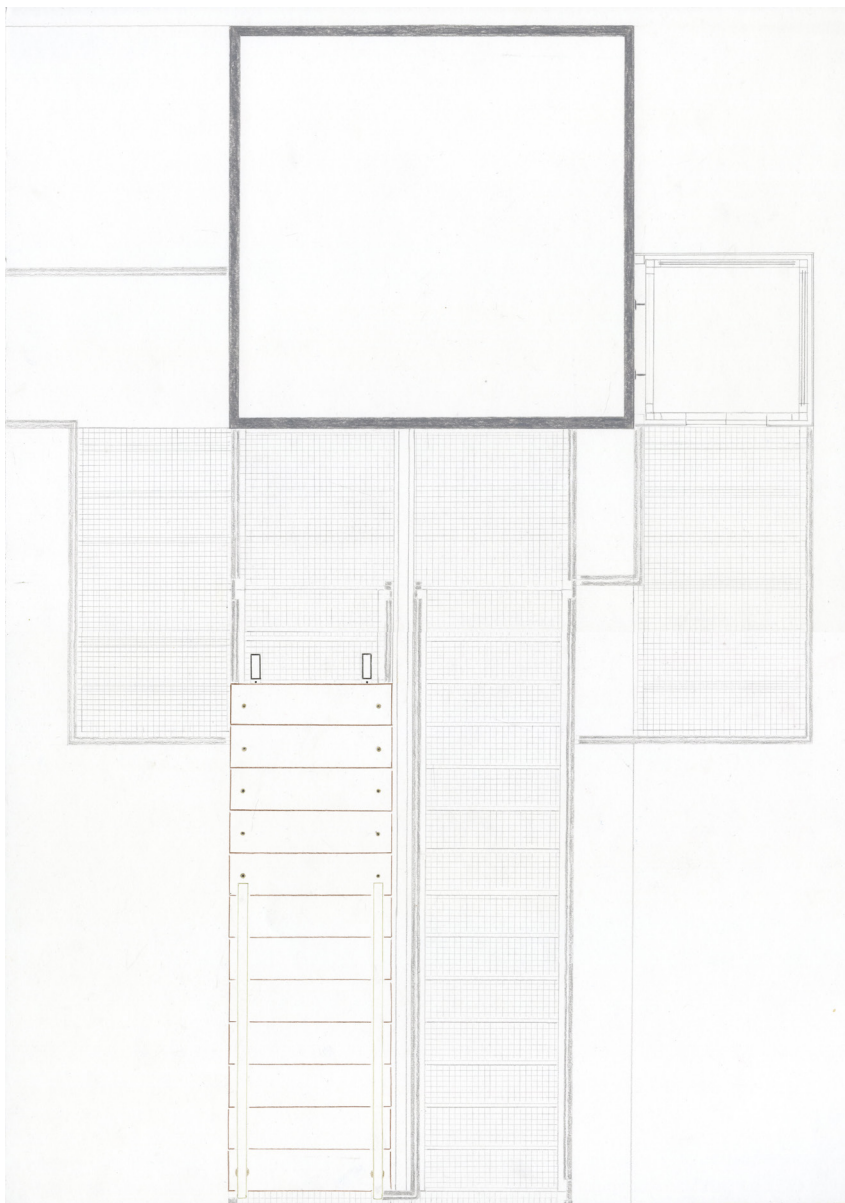

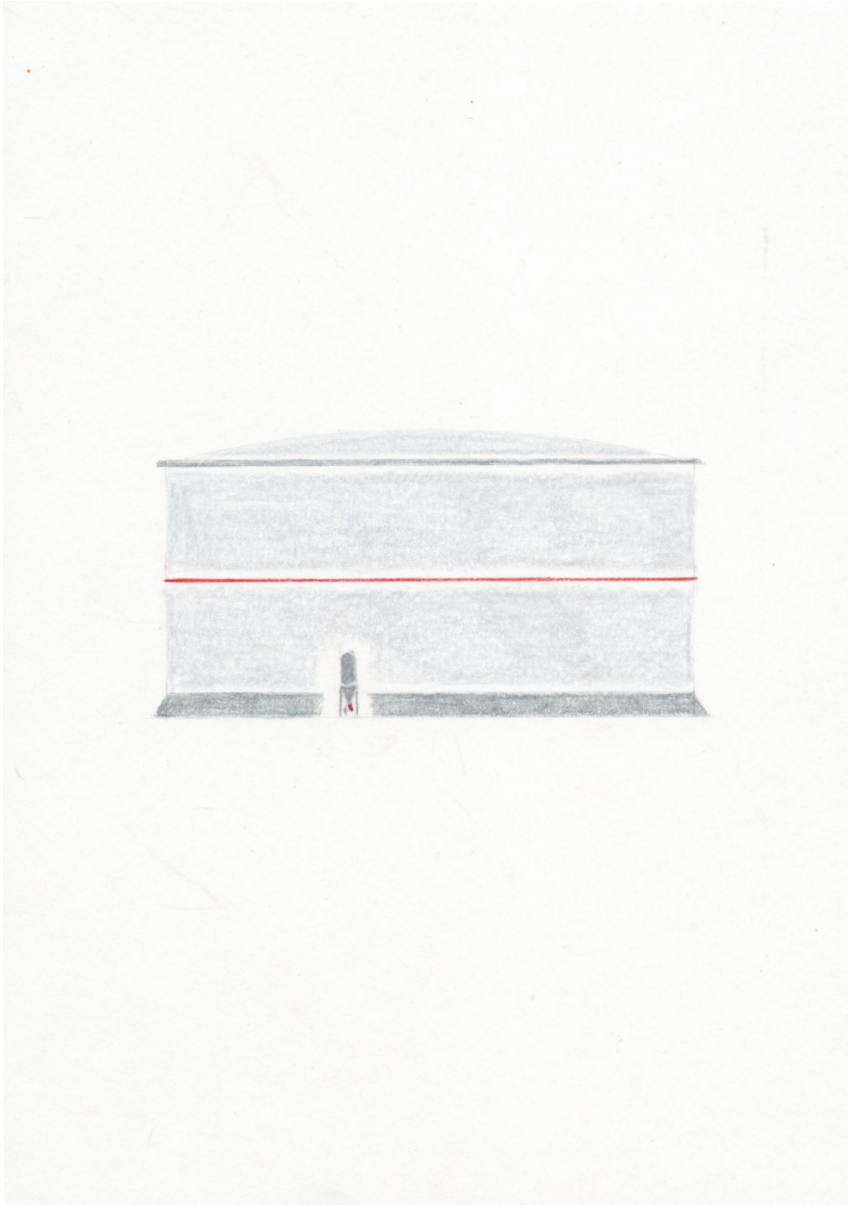
10 m

10 m

1 m

Silo en tanks

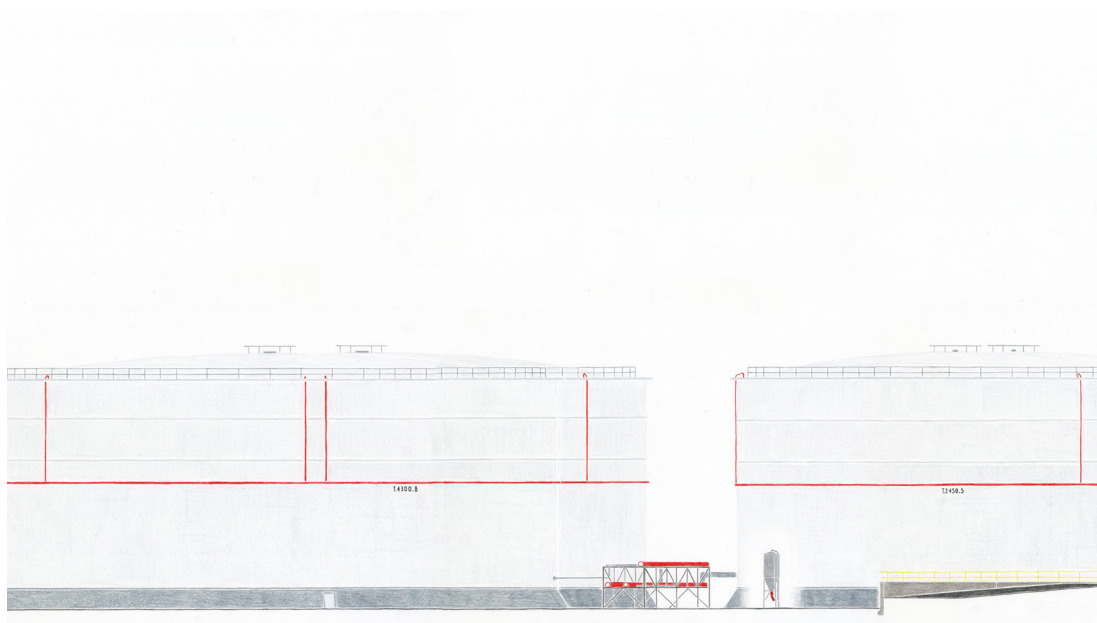
Als laatste ontwerp staat er plots een graansilo tussen een serie witte opslagtanks vol chemisch materiaal in de haven. Beide dienen ze als opslag, maar voor een totaal ander einddoel. Beide dragen ze de kennis van hun eigen omgeving die ze gewoon zijn. De boerensilo is het gewoon om gevuld te zijn met graan of voeder voor zijn dieren. Het wordt gevuld door de boer en zijn tractor. Het bewaart de waardevolle oogst van zijn polders. De witte tanks zijn eerder mysterieus, wat is zelfs chemisch materiaal? Het klinkt eerder schrikwekkend.

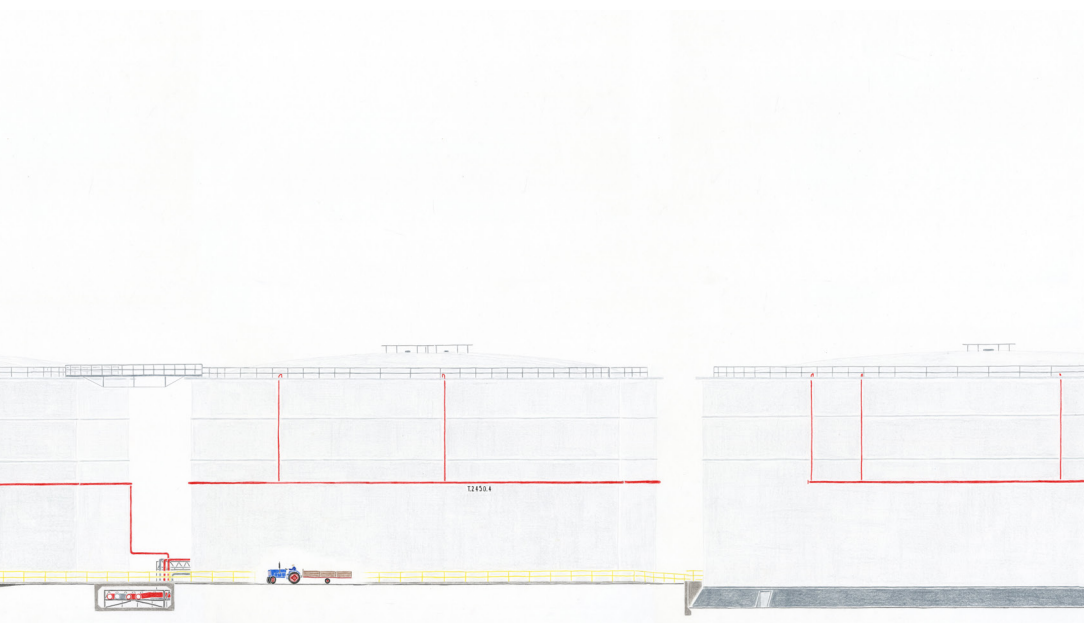
Door de nieuwe plaats van de silo moet de boer nu plots met zijn tractortje en zijn kar tussen de kranen met containers en vrachtwagens rijden die hem voorbij steken om zijn waardevolle oogst te gaan stockeren. Net zoals mijn vader met zijn tractor naar de velden ging die omsingeld waren door treinbundels. Ze voelen zich beide meermaals nietig.

De boer moet zoeken achter zijn silo in het doolhof van 55 meter brede opslagtanks. En ook op het grondplan (zie p.114) is de silo niet makkelijk te vinden.

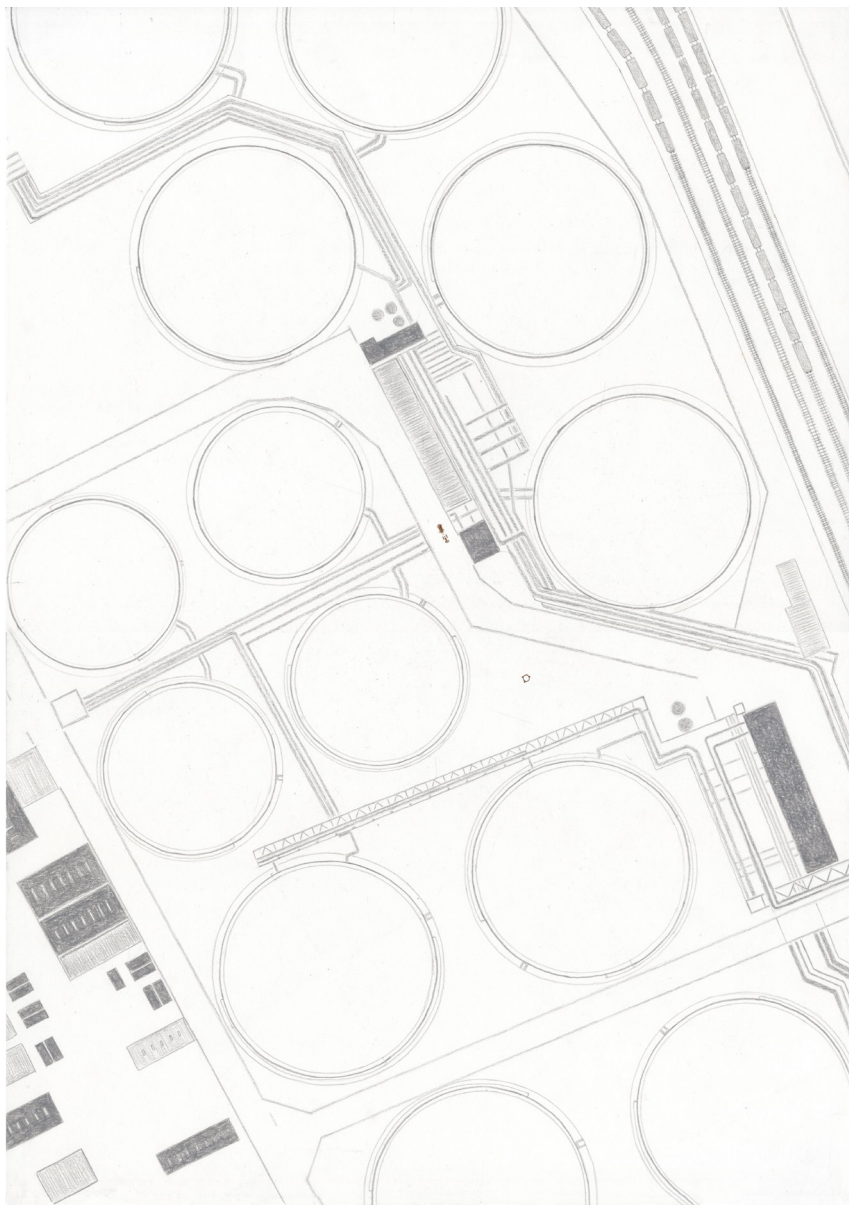

10 m

10 m

1 m

Besluit

Het laatste ontwerp van de silo en de opslagtanks is geïnspireerd op de herinnering van mijn vader dat hij met de tractor door de spoorbundels in de haven naar de twee velden reed die ze toen nog hadden en toen nog bestonden. Nu liggen die velden namelijk onder water en zijn ze natuurgebied voor de vogels, midden in de haven. Mijn ontwerpen zijn dan wel fictief, maar ze zijn wel geïnspireerd op de realiteit, zoals het absurde beeld van de kerk van Wilmarsdonck in de haven.

Doorheen het project heb ik enkel met mijn vader gepraat over het verhaal en over mijn tekeningen, maar we zijn nooit samen naar de polders of haven gegaan. Ik was bang dat het onderwerp hem nog te zwaar lag en wou hem er niet te veel mee 'lastigvallen'. Hij zij me dan ook aan het begin: "Ni te diep erin duiken he, want daar wordt ge ni gelukkig van".

In de laatste weken van mijn masterproef zijn we samen met zijn tractor naar de haven gegaan, op zoek naar zijn veld. Dit werkte als afsluiter. Zijn trauma, zijn ouders hun trauma en voor een stuk ook mijn trauma werd nu direct verbeeld, met de persoon zelf op de voorgrond, Jan Soetewey.

De man die het gedicht schreef en waar ik altijd over sprak tijdens mijn project, kwam nu ook in mijn project en vormde zo nog een Double Look.

'Afstammelingen van de polders' gaat over de inwoners van de polderdorpen en hun nakomelingen, maar ook over de architecturale restanten van de polders als afstammelingen. Zij zijn degene die het verhaal kunnen navertellen.

Afstammelingen van de Polders,

The Double Look in mezelf als afstammeling en buitenstaander
The Double Look bij mijn vader als getuige en personage
The Double Look van realiteit en fictie
The Double Look van absurd en alledaags
The Double Look van verstoord en verstorend
The Double Look van traditie en modernisatie
The Double Look van klein en immens
The Double Look van linkeroever en rechteroever
The Double Look van familie en onbekenden
The Double Look van Jan Soetewey en Ludwig Mussche
En The Double Look van Thierry Lagrange en Dimitri Vangrunderbeek,
dank jullie wel

(links: Petrus Soetewey en Maria Van Bouwel)

De Kuifeend, haven van Antwerpen, mei 2025

Noorderlaan, haven van Antwerpen, mei 2025

De Kuifeend, haven van Antwerpen, mei 2025

Noorderlaan, haven van Antwerpen, mei 2025

Noorderlaan, haven van Antwerpen, mei 2025

Noorderlaan, haven van Antwerpen, mei 2025

Ik en mijn vader

Referentielijst

- Aertssen. 50 jaar Aertssen, Kroniek van een familiebedrijf. (2008).
- Andersson, Roy. 1991. World of Glory.
- Bekaert, Geert. Het analogon van een proletarische architectuur. (1986). Vlees en beton 6.
- Braghieri, Gianni. Aldo Rossi. (1993). Artemis.
- Bulgaar. (5/1/2015). Haven Antwerpen vreet polderdorpen op. [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=m8XEtHO4Bws&t=1189s>
- De Stoop, Chris. Dit is mijn hof. (2015). De bezige bij.
- Demuynck, Eva. (2024). The embodiment of consolation. KU Leuven.
- Elpers, Sophie. Wederopbouw boerderijen, Agrarisch erfgoed in de strijd over traditie en modernisering, 1940-1955. (2019). Nai0i uitgevers.
- Roig, Eduardo. (03/2024). Drawing the quotidian, the emergence of ethnographic drawing in Japan.
- Van Bouwel, Marlies. Als laatste weg uit Oorderen. (Dagboek).
- Vervoort, Robby. Oorderen opgespoord. (2021).

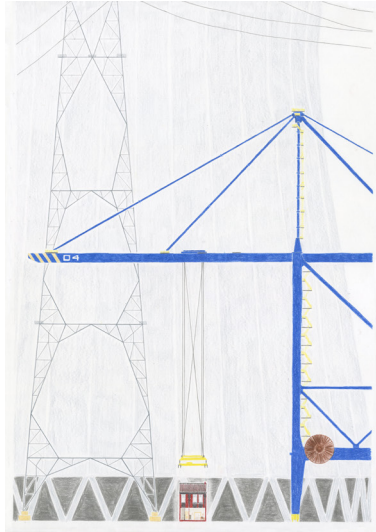
Een dikke dankjewel aan

Jan Soetewey
Judith Van Ginneken

Wis Soetewey
Ludwig Mussche

Daniel Movilla Vega
Michela Caserini

Ijeoma Ruben
Silke Smeets
Carmen Smit

Afstammelingen van de Polders
Frauke Soetewey

The Double Look
Thierry Lagrange & Dimitri Vangrunderbeek

KU Leuven Faculteit Architectuur
Campus Sint-Lucas Gent

2025